

۱۳۹۸۸۶۶

بسم الله الرحمن الرحيم

سید رضا اسد

دکترین ریچارد نیکسون

و

سیاست‌های هسته‌ای پهلوی دوم

(۱۹۷۵-۱۹۷۳ م.)

نویسنده: حسین نعمتی

نشر آزاد

۱۳۹۵

نشر رازآور

سرشناسه: نعمتی، حسین، ۱۳۶۸ -

عنوان و نام پدیدآور: دکترین ریچارد نیکسون و سیاست‌های هسته‌ای پهلوی دوم (۱۹۵۳ - ۱۹۷۵ م.) / نویسنده حسین نعمتی.

مشخصات نشر: تهران: نشر رازآور، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۴۵ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۲۸-۲-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ -- دخالت ایالات متحده

موضوع: نیکسون، ریچارد میل هاوس، ۱۹۱۳-۱۹۹۴ م.

موضوع: Nixon, Richard Milhous

موضوع: منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای -- ایران

موضوع: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷

رده بندی کنگره: DSR۱۵۰۲/۳ الف ۷ ۱۳۹۴

رده بندی دیویی: ۳۲۷/۵۵۰۷۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۷۳۸۱۴

نام کتاب: دکترین ریچارد نیکسون و سیاست‌های هسته‌ای پهلوی دوم

ناشر: انتشارات رازآور

نویسنده: حسین نعمتی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

صفحه‌آرا و طراح جلد: المیرامنوچهری نسب

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۲۸-۲-۶

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

دفتر نشر: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ابوریحان، پلاک ۴۲، طبقه ۲

۶۶۹۷۰۷۳۷ - ۰۹۱۲۵۲۲۵۹۲۵

razavarpress@gmail.com

پیشگفتار	۱
فصل اول	
جایگاه کشور ایران در منطقه خاورمیانه در دوره پهلوی دوم	۵
تقدمه	۷
ساختار سیاسی و حکومتی ایران در زمان پهلوی دوم	۸
نسرت - علقه م - رضا شاه و ظهور دولت‌های ناپایدار	۹
ساختار قدرت نظامی ایران در زمان پهلوی دوم	۱۲
علل وزمینه‌های خارجی	۱۳
دکترین جدید نیکسون - نظریه‌ی شار - اقلیمی	۱۳
سیاست دو ستون	۱۴
مبارزه با توسعه نفوذ کمونیسم و رادیکالیسم عرب در خاورمیانه و حوزه‌ی خلیج فارس	۱۵
علل وزمینه‌های داخلی	۱۸
افزایش قیمت جهانی نفت و توانمندی اقتصادی	۱۸
خودانکایی دفاعی در سیاست پیش‌بینی آینده	۱۹
علاقه مندی و اشتیاق فوق العاده محمدرضا شاه به نظامی گری	۲۰
ساختار و تحولات اقتصادی کشور ایران در دوره پهلوی دوم	۲۱
اقتصاد سیاسی رژیم پهلوی	۲۱
اصلاحات و توسعه اقتصادی در سال ۱۳۵۷-۱۴۳۱ هـ ش	۲۲
بخش کشاورزی	۲۲
بخش صنعت	۲۳
نتیجه گیری	۲۵

فصل دوم

روابط ایران و آمریکا در دوره پهلوی دوم	۲۷
مقدمه	۲۹
جنگ جهانی دوم و ورود آمریکا به ایران	۳۰
حضور هیات های مختلف، زمینه ساز نفوذ همه جانبه	۳۰
نقش آمریکا در تخلیه ارتش اشغالگر شوروی	۳۱
دکترین ترومن و اصل چهارم آن در ایران	۳۲
میانجی گری آمریکا در ملی شدن صنعت نفت ایران	۳۴
کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲	۳۵
انقلاب سفید و ویش آمریکا در آن	۳۶
روابط ایران و آمریکا پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲	۳۸
تأسیس ساواک	۳۹
نقش نفت ایران در تحکیم روابط بین ایران و آمریکا	۴۰
کنسرسیوم نفتی؛ ورود آمریکا به برتانه نفتی ایران	۴۱
پیمان بغداد، حمایت از شرکت های نفتی یا مقابله با دنیسم	۴۲
ایران زاندارم منطقه	۴۳
جایگاه ایران در سیاست های خاورمیانه ای آمریکا	۴۶
سیاست خارجی آمریکا در دوران ژنرال آیزنهاور	۴۷
ریاست جمهوری جان اف. کندی «پاسخ انعطاف پذیر»	۴۸
روابط ایران و آمریکا در دوره ریاست جمهوری جانسون	۴۹
دکترین نیکسون	۵۰
دوران ریاست جمهوری کارتر	۵۱
نتیجه گیری	۵۳

فصل سوم

متغیرهای تأثیر گذار بر برنامه هسته‌ای ایران در دوران پهلوی دوم	۵۵
عوامل خارجی هسته‌ای شدن کشور ایران	۵۷
شکل گیری معاهده عدم گسترش (NPT) و هسته‌ای شدن کشورها	۵۹
جنگ سرد و رویارویی اتمی آمریکا و شوروی و جایگاه ایران	۶۱
گفتمان هسته‌ای طی سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۹۷	۶۸
نقش آمریکا در هسته‌ای شدن کشور اسرائیل	۷۵
همکاری های هسته‌ای ایران و فرانسه	۷۷
تأسیس سازمان انرژی اتمی	۸۱
همکاری بین ایران و آلمان	۸۲
عوامل داخلی هسته‌ای شدن کشور ایران	۸۳
نقش متغیر شخصیت محمد رضا شاه پهلوی	۸۳
افزایش درآمدهای نفتی	۸۵
تأسیس سازمان انرژی اتمی در ایران	۸۸

فصل چهارم

نقش دکترین نیکسون در برنامه هسته‌ای ایران

مقدمه	۹۳
دکترین نیکسون	۹۵
عوامل خارجی	۹۹
موقعیت استراتژیکی	۹۹
جلو گیری از گسترش فعالیت‌های شوروی در منطقه خلیج فارس	۱۰۱
تثبیت حاکمیت مجدد آمریکا	۱۰۲
عوامل داخلی	۱۰۳
ثبات و آرامش نسبی داخلی	۱۰۳

۱۰۴.....	انگیزه پیشرفت در سیاست خارجی ایران
۱۰۵.....	پیوندهای عمیق دوستی، مابین شاه و طراحان استراتژی منطقه‌ای آمریکا
۱۰۶.....	علل و چگونگی آغاز پژوهش‌های هسته‌ای ایران
۱۰۸.....	از برنامه اتم برای صلح آیزنهاور تا ساخت رآکتور تحقیقاتی دانشگاه تهران
۱۱۱.....	قراردادهای هسته‌ای بین ایران و آمریکا
۱۱۱.....	بررسی موافقنامه همکاری (هسته‌ای) ایران و آمریکا
۱۱۶.....	کسک‌های آموزشی هسته‌ای آمریکا به ایران
۱۲۵.....	نتیجه‌گیری
۱۲۷.....	پست‌نویس و نتیجه‌گیری کلی
۱۳۰.....	منابع
۱۳۹.....	پیوست ۱: مفاهیم و اصطلاحات

پیشگفتار

رو به رو بودن سوخت‌های فسیلی در عصر حاضر و نیاز به یافتن انرژی‌های جایگزین، باعث شد تا شرکای غربی در حوزه فناوری جهت جایگزینی آن بیفتند. به همین علت دست‌یابی به انرژی‌های نو به دغدغه‌های مهم تبدیل شد. کشف فناوری هسته‌ای با کارایی بالا و توانایی برآورده کردن نیازهای بشر را نسبت به انرژی‌های فسیلی از کمبود انرژی را تا حد زیادی در جهان رفع کند. کشور ایران نیز به الطبع مانند سایر کشورها در صد دست‌یابی به این فناوری بود. بحث فناوری هسته‌ای ایران و تاریخ آن به دوران پهلوی دوم برمی‌گردد. یقیناً آمریکایی‌ها با توجه به نفوذ و سلطه همه‌جانبه خود در ایران و اینک ایران ژاندار خلیج فارس و حافظ منافع آمریکا در منطقه است با درخواست شاه جهت دریافت این فناوری موافقت کردند. با کشف و به تولید رسیدن این فناوری از جانب کشورهای پیشرفته همچون آمریکا این کشورها در راستای اهداف خود نظیر وابسته کردن کشورها و ایجاد متحدانی در مناطق حساس نظیر خاورمیانه این فناوری را در قالب طرح‌هایی در اختیار کشورهای هدف قرار دادند. در کشور ایران نیز که بر پایه دکترین نیکسون مهم‌ترین متحد آمریکا به شمار می‌رفت این فناوری در اختیار کشور ایران قرار گرفت. با استقلالی سیاسی مستعمرات و پایان دوره استعمار مستقیم، کشورهای استعمارگر برای تداوم نظارت بر مناطق از دست داده در صدد برآمدند تا از میان کشورهای همان منطقه متحدانی برای حفظ منافع استعماری خویش انتخاب نمایند. انتخاب چنین کشورهایی براساس شرایط خاص داخلی و خارجی آنان صورت گرفت. در ساختار داخلی متغیرهایی همچون همفکری دولت‌مردان این کشورها با ابر قدرت‌ها و در زمینه خارجی موقعیت ژئوپولیتیکی مناسب رami توان نام برد. با این مقدمات به تشریح سیاست دو پایه‌ای ریچارد نیکسون، رئیس‌جمهور آمریکا در قبال منطقه خاورمیانه می‌پردازیم: دکترین نیکسون بازتاب خود را بر منطقه خلیج فارس با سیاست دو ستون یا سیاست دو قلو نشان داد. بر اساس این سیاست، دولت‌های ایران و عربستان سعودی به عنوان دو ستون اصلی برنامه‌های ایالات متحده، وظیفه حراست و پر کردن خلأ قدرت را در منطقه خلیج فارس عهده‌دار شدند. عمده‌ترین هدف نیکسون از اجرای طرح دکترین خود، ضمن کمک به فروپاشی امپراتوری بریتانیا

خواستار جانشینی پاکس امریکانا یا قدرت توازن و صلح امریکایی، به جای پاکس بریتانیکا قدیمی و منفور بود که آغازی برای دوران تشدید سلطه‌گری و چپاول بیشتر با حفظ ظواهر و به دست رهبران وابسته منطقه محسوب می‌شد. همان‌طور که در ابتدا گفته شد برای انتخاب یک کشور به عنوان متحد دارا بودن دو عامل داخلی و خارجی از اصول اصلی می‌باشد. علل و عوامل داخلی و خارجی انتخاب ایران به عنوان یکی از پایه‌های سیاست نیکسون و همچنین وظیفه ژاندارمی منطقه خلیج فارس عبارتند از:

عوامل خارجی: موقعیت استراتژیکی ایران؛ جلوگیری از گسترش فعالیت‌های شوروی در منطقه؛ تثبیت حاکمیت آمریکا در منطقه در مقابل بریتانیا؛

عوامل داخلی: ثبات و آرامش داخلی در ایران؛ انگیزه توسعه طلبی در سیاست خارجی ایران؛ پیوندهای محیق دوستی بین شاه و طراحان استراتژی در منطقه؛

هم‌زمان با سیاست جدید منطقه‌ای ایران، خریده‌های نظامی به طور بی‌سابقه‌ای افزایش یافت. مهم‌ترین دلایل اتخاذ چنین سیاستی را می‌توان در عوامل ذیل خلاصه کرد:

خلاً قدرت در خلیج فارس و لزوم تدبیر ایران و حفظ منافع غرب؛ سیر صعودی قیمت نفت؛ اشتباهی وافر شاه به داشتن ارتشی با جنگ‌افزارهای نوین؛ قدرت مقابله با بحران‌های داخلی و تجاوزات خارجی در صورت یاری نکردن آمریکا؛ ارتش و میلیتاریسم یکی از مهم‌ترین فاکتورهای سیاست خارجی ایران مابین سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۱ م. بود.

اصول اصلی در سیاست خارجی منطقه خاورمیانه در آن دهه نیکسون که توسط جوزف سیسکو وزیر امور خارجه آمریکا در سپتامبر ۱۹۷۲ م. اعلام شد، عبارتند از: «داخله نکردن در امور داخلی دیگر ملت‌ها؛ تشویق همکاری‌های منطقه‌ای برای صلح و پیشرفت؛ تشویق کشورهای دوست برای اینکه وظیفه امنیتی را خود بپذیرند؛ مبارزه با توسعه‌طلبی مسکو؛ تشویق تبادل کالا یا خدمات و تکنولوژی.

اصل آخر از اصول سیاست خارجی نیکسون بر تشویق تبادل کالا یا خدمات و تکنولوژی قرار داشت، که در راستای این اصل کشور ایران و آمریکا در بسیاری از زمینه‌ها به خصوص فناوری صلح آمیز هسته‌ای به تبادل اطلاعات پرداختند. البته سیاست نیکسون را می‌توان ادامه دهنده‌ی سیاست اتم برای صلح آیزنهاور، رئیس‌جمهور قبل از نیکسون که نیکسون سمت معاون وی را بر عهده داشت، دانست. اتم برای صلح عنوان سخنرانی آیزنهاور، رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۸ دسامبر ۱۹۵۳ م. بود دولت آمریکا تحت این نام نمایشگاه‌هایی در کشورهای مختلف برگزار کرد که هدف آن تبلیغ سودمند بودن انرژی اتمی و

رفع نگرانی مردم از جنبه‌های نظامی و مرگبار انرژی اتمی بود.

بنابراین، هدف مولف در کتاب حاضر، پاسخ‌گویی به این سوال است که دکتترین نیکسون چه تأثیری در برنامه هسته‌ای ایران در زمان پهلوی دوم داشته است؟ بدین منظور، پس از مروری بر جایگاه ایران در منطقه خاورمیانه در زمان پهلوی دوم و روابط بین کشور ایران و آمریکا در این دوره، سعی خواهد شد متغیرهای تأثیر گذار مورد بررسی قرار گیرد. در این راستا و با هدف پاسخ‌گویی به سوال مذکور، پژوهش در چهار فصل تنظیم شده است.

فصل اول در باره: جایگاه ایران در منطقه خاورمیانه در دوره پهلوی دوم.

فصل دوم: روابط کشور ایران و آمریکا در دوره پهلوی دوم.

فصل سوم: متغیرهای تأثیر گذار بر برنامه هسته‌ای ایران در دوره پهلوی دوم.

فصل چهارم: تأثیر دکتترین نیکسون بر برنامه هسته‌ای کشور ایران در زمان پهلوی دوم.